

При формуванні класів враховувалися, передовсім, моделі з базовим кузовом. Аналіз ринку показує, що в Європі домінують п'яти- і тридверні хетчбеки. За ними йдуть седани та універсали. Класифікація враховує купе, які мають повноцінні 4...5 місць, а також кабріолети – автомобілі з чотири-п'ятимісними відкритими кузовами. Якщо довжина кузова “універсал” чи іншого типу перевищувала або була меншою від довжини базового – такий автомобіль, як правило, належав до класу базової моделі.

Запропонована схема дає змогу групувати легковики виробництва майже усіх країн окрім, хіба що, США і Австралії. У таблиці наведена класифікація дорожніх легкових автомобілів відомих фірм і Російської Федерації (РФ). Внесені моделі, які випускаються, проектуються або плануються до виробництва найближчим часом.

Наприкінці важливо зазначити, що утворені класи обумовлюють не лише габаритні розміри автомобіля, а й, значною мірою, конструкційні рішення: наявність чи відсутність додаткового обладнання, оснащення салону, безпеку тощо. Чим вищий клас автомобіля, тим його споживчі властивості кращі.

1. Котлер Ф. Основи маркетинга / Общ. ред. Е.М.Пеньковой. М., 1993. 2. Мир легковых автомобилей: Русское издание “Автокаталога 97/98 /ФРГ/.” М., 1997.

УДК 658.589.012

Ніронович Н.І.

ДУ “Львівська політехніка”. кафедра економіки підприємства і менеджменту

МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

© Ніронович Н.І., 2000

З метою активізації інноваційної діяльності в Україні необхідно сформувати ефективну систему методів стимулювання впровадження нововведень на вітчизняних підприємствах. Суспільно-економічна ефективність, механізм дії, побічні ефекти стимулювання повинні стати об'єктом серйозного вивчення. У статті розглядаються різні методи стимулювання інноваційної діяльності на промислових підприємствах. Подані пропозиції щодо активізації інноваційних процесів в Україні.

In order to activate the innovation activity in Ukraine it's necessary to form the effective system of the stimulation methods of innovation introduction. Social and economic effectiveness, mechanism of affection, side effects of stimulation has to become the object of serious studding. In this article, the different methods of stimulating the innovation activity at the industrial enterprises are considered. The proposals concerning activation of the innovation processes in Ukraine are given.

Важливою умовою при переході до ринкових відносин є формування та реалізація державної науково-технічної політики. Така політика повинна передбачати створення спри-

ятливих умов для розвитку підприємництва в країні, сприяти конкуренції, обмежувати монополістичну діяльність крупних фірм, а також стимулювати інноваційну діяльність на промислових та інших підприємствах. Науково-технічна політика, передовсім, повинна враховувати цілі соціального та економічного розвитку суспільства. Тому не можна розглядати науково-технічну політику окремо від соціально-економічної, а її ефективність треба оцінювати з погляду соціально-економічного розвитку держави.

Внаслідок проведених в країні реформ значно знизились темпи розвитку науки та наукомістких виробництв, послабився інтерес до інноваційних процесів на вітчизняних підприємствах. Не маючи бажання вкладати кошти в інноваційні процеси, підприємці зосредили свої зусилля на отриманні прибутків від короткострокових проектів. У результаті почався регрес науково-технічного розвитку в Україні, послаблення активності при впровадженні інновацій.

Отже, одним із основних завдань формування науково-технічної політики є посилення активізації інноваційної діяльності на промислових підприємствах, стимулювання розвитку науки і техніки, що значною мірою буде сприяти досягненню високого соціального та економічного рівня населення України.

Основними напрямками науково-технічної політики, що сприятимуть поживленню інноваційної діяльності в Україні, треба вважати:

1. Активізацію інвестиційної діяльності в країні (збільшення обсягу як вітчизняних, так і закордонних інвестицій в розвиток науки та техніки).
2. Забезпечення реалізації науково-технічних розробок, тобто впровадження інновацій.
3. Формування ефективного механізму відбору інноваційних проектів.
4. Стимулювання творчості науково-технічних працівників.
5. Розвиток інфраструктури інноваційної діяльності (технополіси, технопарки, “інкубатори” середнього та малого бізнесу, консалтингові фірми тощо).

Формування гнучких форм організації науково-технічної та інноваційної політики.

Досягнення цілей науково-технічної політики повинно забезпечуватись застосуванням різноманітних методів стимулювання інноваційної діяльності. Науково-технічна політика повинна передбачати використання всіх можливих стимулів для впровадження нововведень, використовувати їх окремо і в поєднанні.

Відомий угорський економіст Б.Санто поділяє різні методи стимулювання інноваційної діяльності на три основні групи [3].

До першої групи він зараховує стимулювання осіб та груп працівників, які беруть участь в інноваційному процесі (матеріальне та моральне стимулювання).

Друга група стимулів є найбільшою і в неї входять стимули, що належать до різних економічних, наукових, технічних та інших механізмів. Сюди також належать заходи, які вживає держава в галузі патентування, капіталовкладень, нормативного регулювання, контролю за якістю тощо. Ця ж група містить методи стимулювання інноваційної діяльності за допомогою надання кредитів, регулювання зборів (митних та інших), податкових пільг тощо.

До третьої групи належить можливість доступу до різних фінансових засобів, використання різного роду фондів, призначених для розвитку інноваційної діяльності та інші.

Оскільки всі методи стимулювання впровадження нововведень на промислових підприємствах розглянути в даній статті неможливо, зупинимось на кількох із них.

Ефективність інноваційних процесів на промислових підприємствах значною мірою обумовлена можливістю їх кредитного забезпечення. Значення цього фактора посилюється постійним дефіцитом державного бюджету, низькою ефективністю діяльності існуючих інноваційних фондів, нестачею власних ресурсів у підприємств, які б можна було використати для фінансового забезпечення інноваційних процесів.

Однак фінансово-кредитні установи в Україні не зацікавлені в довгостроковому фінансуванні проєктів. Зазначимо, що інноваційні процеси вимагають саме довгострокового фінансування, оскільки період від виникнення ідеї до впровадження виробу у виробництво може становити 7-10 років, а то й більше. Отже, банки та інші фінансові установи сконцентрували свої кошти на фінансуванні короткострокових проєктів і зацікавлені у швидкому поверненні своїх коштів.

Нагадаємо, що інноваційній діяльності притаманний високий ступінь ризику, великий термін окупності інвестицій (при повному інноваційному циклі, що починається стадією досліджень і закінчується збутом продукції), а також значний очікуваний прибуток від вкладених коштів в разі успішного завершення проєкту. Рівень ризику інвестора підвищується також нестабільною економічною ситуацією, що існує сьогодні в Україні, мінливою нормативно-правовою базою, інфляційними процесами. Тому й зрозуміле небажання фінансово-кредитних установ та інших інвесторів вкладати кошти в довгострокові інноваційні проєкти в Україні. В такому разі держава повинна забезпечити необхідні фінансові та правові важелі з метою активізувати інноваційну діяльність в Україні.

Про те, як пов'язані між собою термін окупності інвестицій, очікуваний дохід, а також бажання інвесторів вкладати кошти в ризикові довгострокові інноваційні проєкти, свідчать дані, наведені в табл. 1 [4].

Таблиця 1

Основні характеристики видів вкладень венчурного капіталу

Вид венчурного фінансування	Термін інвестицій, років	Обсяг інвестицій, млн. крон	Очікуваний дохід, % в рік	Частка компаній, що пропонують даний вид фінансування, %
Передстартове	7 – 12	0,2 – 4,0	до 100	1 – 2
Стартове	5 – 10	4 – 20 (але може досягати і 200)	35 – 50	5
Початкової стадії розвитку	4 – 7	10 – 40	30	10
Безпосереднього розвитку	2 – 5	20 – 80	25	50
Купівля підприємства управлінським персоналом	2 – 4	200 – 1 000 (але може досягати і 20 000)	20 – 25	практично 100

Серед важелів впливу, які держава може використати, щоб заохотити фінансово-кредитні установи фінансувати інноваційні проєкти (зокрема, довгострокові інноваційні процеси, які є основою інноваційної діяльності), можна виділити такі:

□ пільгове оподаткування прибутку фінансово-кредитних установ, отриманого від кредитування інноваційних проєктів (або звільнення такого прибутку від оподаткування на певний термін);

□ створення в комерційних банках страхових фондів, які будуть використовуватись для відшкодування можливих збитків від кредитування інноваційних проєктів, та зарахування відрахувань у ці фонди до складу валових витрат;

- зниження норми обов'язкового резервування ресурсів, що залучаються на тривалий термін;
- встановлення стабільної невисокої облікової ставки НБУ, що створить сприятливі можливості для рефінансування ресурсів комерційними банками;
- державне страхування інноваційних кредитів;
- надання державних гарантій комерційним банкам при фінансуванні перспективних пріоритетних інноваційних проектів;
- відшкодування реципієнтам кредитів певної частки плати за кредит з коштів державних позабюджетних фондів, що підвищить ймовірність повернення кредиту комерційним банкам та ефективність здійснення інноваційного процесу.

Ці та інші подібні заходи дадуть змогу покращити інвестиційний клімат в країні, що своєю чергою, призведе до посилення інноваційної активності на вітчизняних промислових підприємствах.

Формування належного податкового законодавства та амортизаційної політики – ще один напрямок створення сприятливих умов для інноваційної діяльності. При існуючому дефіциті довготермінових ресурсів на ринку капіталу та недоступності для більшості підприємств кредитів внаслідок їх високої вартості найреальнішим джерелом фінансування інноваційних процесів стали власні засоби підприємств (прибуток, амортизація).

Отже, зниження ставки податку на прибуток забезпечить підвищення фінансового потенціалу інноваційних підприємств. Підприємства, що займаються інноваційною діяльністю, повинні сплачувати податок на прибуток за пільговими ставками або ж такий прибуток взагалі повинен бути звільнений від оподаткування на певний термін (особливо для новостворених інноваційних підприємств).

Податковим законодавством в Україні передбачається зниження податку на прибуток в розмірі 50 % для підприємств, які виробляють нові продукти, впроваджують нові технологічні процеси чи надають нові послуги. Однак така пільга почне діяти з моменту прийняття Закону “Про інноваційну діяльність”. Тому поки в Україні формується відповідна законодавча база, інтенсивність інноваційних процесів на вітчизняних підприємствах залишається низькою.

Нагадаємо, що в Україні, навпаки, було збільшено податок на прибуток підприємств. Це відбулося, коли уряд ухвалив рішення здійснювати амортизаційні нарахування з коефіцієнтами 0,6 та 0,7. Зменшуючи суму амортизаційних нарахувань та збільшуючи базу оподаткування, уряд забезпечив додаткові надходження в державний бюджет. Але тільки на короткий термін, оскільки підвищення податкового тиску призводить до зниження активності підприємств у здійсненні своєї діяльності, особливо інноваційної. Отже, можна сказати, що такі непродумані рішення державних органів щодо нарахування амортизації завдали значних збитків для нашої економіки в довгостроковій перспективі.

Погано відобразилося на інноваційній діяльності підприємств і прийняття урядом рішення про базу нарахування амортизації. Нарахування амортизації від залишкової, а не від початкової вартості значно розтягує амортизаційний період. В такому разі підприємства позбавлені можливості швидко повернути собі кошти, вкладені в існуюче обладнання, і використати їх для оновлення виробничої бази.

Отже, держава повинна сформувати таку амортизаційну політику, яка б сприяла пожевненню інноваційної діяльності на промислових підприємствах. Прикладом такої політики може бути прискорена амортизація, яка широко використовується в усьому світі. Така

амортизаційна політика дасть змогу підприємствам швидко замінити морально застаріле обладнання на нове. Адже без цього неможливо виготовляти нові продукти та удосконалювати старі, конкурувати на вітчизняних та міжнародних ринках.

Одним із засобів ефективного стимулювання інноваційної діяльності на промислових підприємствах можна вважати створення сприятливих умов для передачі науково-технічної інформації. Для того, щоб забезпечити інтенсивність інноваційних процесів, необхідно сформувати промислову, економічну та організаційну інфраструктуру обігу інформації.

Зазначимо, що науково-технічна інформація може поширюватись у двох основних напрямках:

1) вздовж стадій інноваційного процесу в межах однієї інноваційної системи (такими стадіями можуть бути: дослідження, розробки, дослідне виробництво, виробництво, маркетинг, збут);

2) від однієї інноваційної системи до іншої.

Передача науково-технічної інформації в межах однієї інноваційної системи є значною проблемою при впровадженні нововведень на будь-якому підприємстві. Це, насамперед, зумовлено розчленуванням інноваційного процесу на окремі стадії і виділенням в його межах окремих спеціалізованих підрозділів.

З досвіду відомо, що інновація лише тоді буде мати успіх, якщо забезпечується не простий зв'язок між попереднім і наступним етапом інноваційного процесу, а створюється тісна взаємодія всіх елементів інноваційного ланцюга між собою. Отже, для забезпечення оптимального просування науково-технічної інформації в межах окремих інноваційних систем необхідно організувати в рамках такої системи переміщення ключових суб'єктивних носіїв інформації, не покладаючись на ефективність адміністративних каналів між окремими підсистемами.

З метою покращання обігу науково-технічної інформації в межах підприємства, що, своєю чергою, буде сприяти активізації та підвищенню ефективності інноваційної діяльності фірми, доцільно запропонувати певні зміни в структурі організації, а саме:

1) ввести на підприємстві такі посади, як менеджер проекту, консультант, експерт, агент зі справ патентування тощо;

2) створити такі відділи на підприємстві, як відділ трансферу технологій, відділ пошуку ідей, бюро інноваційного підприємництва та ін.

Система передачі науково-технічної інформації, що ефективно функціонує, може бути величезним джерелом інноваційних ідей. Необхідно додати, що значна частина продуктів інтелектуальної власності з'являється на світ як побічний продукт науково-дослідних робіт. Тому для стимулювання інноваційної діяльності на промислових підприємствах необхідно забезпечити прийняття, відбір і подальший розвиток тих результатів інноваційної діяльності фірми, які не відповідають її стратегії, але можуть мати потенційний комерційний успіх. Для подальшого просування побічних результатів науково-дослідної діяльності в межах науково-дослідних підрозділів або окремо від них доцільно створити функціональні підрозділи, що будуть спеціалізуватися в цій галузі. Такі рішення виявилися ефективними в багатьох розвинутих країнах світу.

Велике значення для активізації інноваційної діяльності на вітчизняних підприємствах має розвиток системи охорони промислової власності. Сьогодні цей напрям науково-технічної політики України вважається одним із найпріоритетніших.

У кінці 1991 року Верховною Радою України була прийнята постанова про створення в Україні Державного патентного відомства. З цього моменту почала розвиватись система охорони промислової власності України.

В 1996 році Верховна Рада прийняла Основний Закон, який став гарантом захисту творчої діяльності працівників інтелектуальної сфери. Конституція України гарантує громадянам країни свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості, а також захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних та матеріальних інтересів; надає право володіти, користуватися та розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої праці.

Можна стверджувати, що в Україні створені основи для функціонування державної системи охорони промислової власності. Але нині існує багато проблем, які перешкоджають її розвитку, що завдає державі значних економічних та моральних збитків.

Додамо, що стан винахідництва, раціоналізації, технічної творчості сьогодні взагалі не відповідає потенційним можливостям нашої держави. Відсутність ефективного механізму стимулювання інноваційної діяльності призвела до зниження активності наукових працівників у розробленні, патентуванні та використанні винаходів, промислових взірців та раціональних пропозицій.

Для посилення активізації інноваційної діяльності необхідно створити в країні належну інфраструктуру для впровадження нововведень. Серед основних елементів такої інфраструктури можна виділити технопарки, технополіси, науково-дослідні центри, “інкубатори”, консультаційні фірми та інші.

У наш час, коли техніка і виробництво розвиваються на основі науки, важливо забезпечити швидко і безпосередню передачу інформації про результати наукових досліджень інноваційним підприємствам. Причиною цього є швидкий розвиток науково-технічного прогресу, який спричиняє швидке моральне старіння промислової продукції. В умовах скорочення життєвого циклу продукції однією з основних умов збереження та посилення конкурентоспроможності інноваційної фірми є своєчасне отримання інформації про досягнення і використання результатів прикладних та фундаментальних досліджень. Саме для забезпечення такої ефективної та швидкої передачі науково-технічної інформації промисловим підприємствам були створені нові форми поєднання науки і виробництва. Серед останніх велику роль відіграють технопарки, технополіси, науково-дослідні центри та інші.

Про ефективність створення таких техноструктур говорить швидкий розвиток наукомістких галузей в “Силіконовій долині” (район Сан-Франциско, штат Каліфорнія, США). Велика концентрація дослідницьких лабораторій та підприємств ключових галузей промисловості, ефективно поєднання навчальних закладів, науково-дослідних установ та виробництва створюють сприятливі умови для інтенсивного обміну новими технологіями, а також для розвитку на базі цих технологій фірм, що спеціалізуються в області електроніки, інформатики, телезв’язку та інших наукомістких галузей.

1. Инновационный процесс в странах развитого капитализма / Под ред. И.Е. Рудаковой. М., 1991. 2. Frederic M.Scherer and Mark Perlman. Entrepreneurship, technological innovation, and economic growth. Ann Arbor: The University of Michigan Press. 1994. 3. Саито Б. Инновация как средство экономического развития. М., 1980. 4. Проблемы теории и практики управления. М., 1999. № 6. 1999.